

МИС МАРТ'ЯН — найменший за площею природний заповідник в Україні (240 га, із яких 120 га — акваторія Чорного моря). Розташ. у центр. частині Південного берега Криму на мисі з однойм. назвою та прилеглим урочищем Ай-Даниль. Створ. 1973 побл. м. Ялта (нині АР Крим) з метою збереження релікт. ялівц. лісу (охороняється від 1947 як пам'ятка природи). Підпорядкований «Нікітському ботанічному саду» Національного наукового центру УААН. Мис — пд. відроги високого Нікіт. хребта, складеного верхньоюр. породами, який тягнеться перпендикулярно від пасма Гол. хребта (1400 м над р. м.) до Чорного моря, обривається до моря вис. 100–200 м. Місцями він розсічений балками, обривами, уступами, терасами, біля підніжжя яких нагромаджуються уламки великих брил. Заповідник займає нижню частину хребта до вис. 250 м над р. м. Клімат в ньому субтропічний, більш теплий і сухий, ніж на сусід. тер., оскільки з Пн. захищений від холод. вітрів близько розташованою Гол. грядою. Літо жарке й сухе, зима м'яка й волога. Середньорічна температура — +13,3–13,9 °С, середня температура липня — +25, лютого — +4 °С). Середньорічна кількість опадів — 560 мм, більшість яких випадає восени та взимку (270–350 мм), мінімум — весною та влітку (220–250 мм). Вологість повітря низька (67 %). Ґрунти коричневі, характерні для субтропіків. Усе це зумовлює формування ксерофіт. біотопів сухого субсередземномор. типу. За фіз.-геогр. районуванням тер. заповідника належить до Крим. гірсько-ліс. краю Крим. гір. ландшафт. країни, за геоботан. районуванням — до Гірськокрим. округу Крим.-Новорос. провінції Середземномор. ліс. обл. Геогр. і топогр. положення заповідника зумовлює своєрідність його рослин. покриву, що характеризується наявністю найтиповіших для Криму середземномор. угруповань, котрі добре зберігають риси первин. структури. Флора налічує понад 500 видів судин. рослин, із них 23 — ендеміки (зокрема борщівник пухнастий, чебрець Кальє, гвоздика низька, жабриця камеденосна). Більшу частину тер. вкрито лісом із дуба пухнастого (ростуть на більш потуж. і багатших ґрунтах некрутих схилів та понижень, вис. дерев віком 50–60 р. сягає 4–8 м, зімкненість крон — від 0,4–0,8), меншу

частину займають рідколісся релікт. ялівцю високого (піднімаються від узбережжя моря до верх. межі заповідника). Деревя низькорослі (до 7 м), мають викривлені стовбури (діаметр до 30 см), серед. вік — понад 100 р., але є ялівці, яким по 500 р. Вони зростають на скелястих місцях на малопотуж. коричн. ґрунтах. Невеликі площі займають угруповання сосни кримської; найкрутіші обриви заселяє єдине вічнозелене листяне дерево — сунічник дрібноплідний, який щорічно скидає кору. Зрідка трапляються зарості вічнозелених чагарників чисту кримського, жасмину кущового, рускусу понтійського. Багато рідкіс. видів, занес. до Червоної книги України: ялівець високий, сунічник дрібноплідний, анакамптис пірамідальний, лімодорум недорозвинений, ременепелюстник козячий, булатка довголиста. Фауна досить різноманітна; значна кількість ендеміч. видів, близьких до фауни Середземномор'я. Водяться куниця кримська кам'яна, лисиця кримська гірська, кримська мала білозубка, білка, заєць-русак, їжак, миша лісова, ящірка кримська, ящірка скельна, цикади, метелики. Серед птахів — сойка кримська, костогриз, дрізд омелюх, вівсянка гірська, синиця чорна, шишкар ялиновий, кропивник. Із рідкіс. тварин трапляються полоз леопардовий, сапсан, геко́н кримський, занесені до Червоної книги Міжнар. союзу охорони природи та природ. ресурсів; богомол-емпуза смугаста, жужелиця-молюскоїд, чорноголовий реготун, носатка-листовидка, жовтопузик безногий, занес. до Червоної книги України. Мор. фауна і флора акваторії заповідника налічують понад 70 видів водоростей та бл. 200 видів тварин. Звичай. видами для акваторії заповідника є червонокнижні види чорноморських дельфінів — афаліна, азовка та білобочка. Тут збереглася колонія устриць, значна кількість молюсків, мор. риб, ракоподібних. На тер. заповідника зареєстровано 230 видів макроскопіч. грибів, що становить 1/4 біорізноманіття макроміцетів Криму. З них понад 20 видів — рідкісні або регіонально рідкісні, 4 види — боровик королівський, клатрус червоний, клаваріодельфус маточковий і гриб-зонтик — у Червоній книзі України. На тер. заповідника знаходиться пам'ят-ка археології місц. значення «Рускофіль-Кале» (1969 взято під охорону). На прямовис. мисі збереглися залишки кам'яної кладки середньовіч. фортеці 13–15 ст.

Рекомендована література

1. Шеляг-Сосонко Ю. Р., Дидух Я. П., Молчанов Е. Ф. Государственный заповедник «Мис Март'ян». 1985;
2. Заповідники і національні природні парки України. 1999 (обидва – Київ).

Бібліографічний опис:

Мис Март'ян / Я. П. Дідух // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2018. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-64633>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).